

VI

In den Maalstroom der beweging

Spoedig was ik nu geheel thuis in mijn nieuwe omgeving. Dagelijks, als ik 's avonds niets anders te doen had, was ik in ons lokaal en had daar spoedig kennis gemaakt met de vrienden en vriendinnen partijgenooten. Ook vooral met den lokaalhouder Gerstman,¹ een nog betrekkelijk jongen man, die, zoo als mij later bleek, een flinke, ferme type was en een heldere kijk op de beweging had.

Van hem leerde ik vele zaken uit het vereenigingsleven, die mij tot dusver duister waren.

Hij gaf raad in het aanschaffen van brochures en tijdschriften, ook bleek het mij, dat hij heel wat verder stond in ontwikkeling als de groote hoop der partijgenooten.

Bijna regelmatig zag 'k Zaterdags-avonds W. Helsdingen colporteeren met RECHT VOOR ALLEN.

Ook in andere wijken werd er nu en dan gecolporteerd. In mijn jeugdigen ijver om voor de 'zaak' te werken, scheen mij dit colporteeren een heldhaftig iets te zijn. En voorwaar! Het was in die dagen geen kinderspel, dit colporteeren met RVA, tusschen een publiek dat door de Pers van dien tijd tegen ons was opgehitst en over het algemeen genomen, bepaald scherp vijandig stond tegenover het socialisme en haar propagandisten. Daarbij kwam nog dat die zelfde Pers – zonder uitzondering – in stede van een grondige en steekhoudende weerlegging onzer ideeën, enkel scheldwoorden en ophitsingen ten beste gaf en tot overmaat van stommiteit steeds het Koningschap en de leden van het Huis van Oranje tegen het socialisme uitspeelde.

DE MAASBODE², HET NIEUWSBLAD³ en vooral de schunnige VLIAGER⁴ van die dagen waren daar matadors in!

¹ Johan Hendrik Stegman (1856-), aanvankelijk timmerman, later aardappelhandelaar en in 1887 lokaalhouder van het vergaderlokaal aan de Gedempte Binnenrotte 50. GAR Bevolkingsregister.

² *De Maasbode*, katholiek dagblad (1868-1959)

³ *Het Rotterdamsch Nieuwsblad*, liberaal en in de jaren 1880 anti-socialistisch blad (1878-1991), opgegaan in *Het Rotterdams Dagblad*.

⁴ *De Vlieger, Nieuwsblad voor alle standen* (1884-) populair dagblad dat in Amsterdam en Rotterdam werd uitgegeven, anti-socialistisch.

Op de Hoogstraten⁵ waar W. Helsdingen gewoonlijk ventte, kwam het meermalen tot vechten en tumulten, doch daar was, vooral 's Zaterdag avonds een driedubbel versterkte politie macht aanwezig die, hoewel vijandig gezind, toch steeds verplicht was in te grijpen, om de z.g. orde te handhaven.

Echter, veel gevaarlijker was het in de stillere wijken der Stad en vooral in de buitenwijken. Daar had het gepeupel vrij spel en was men nooit zeker er òn-gedeerd en òngehavent vandaan te komen.

Nu, ik gevoelde en was er van overtuigd, dat het mijn plicht was voor de *zaak* iets te doen en er mijn beste krachten voor te geven. Ik bood mij dus bij Helsdingen aan om te gaan colporteer.

“Ja”, zei hij, “als je dat wil, heel graag natuurlijk, maar, 't is geen lekker baantje, hoor jongen, dat moet 'k je vooruit zeggen. Ook moet je er om denken, dat iedereen je ziet en dat je dus gemakkelijk je werk kunt kwijtgeraken.”

Doch het stond nu eenmaal onwrikbaar bij mij vast, dat ik zou gaan colporteer! En voor de rest kon [het] mij niets schelen ... ‘*de Zaak*’ vóór alles! stond vast in mijn gedachten.

“Welnu”, zei Helsdingen, “als je dan bepaald wil, kun je b.v. de Hofdijkbuurt nemen, daar loopt nogal wat volk en daar zijn veel straten die je “en passant” kunt afloopen.”

Zóó gezegd, zóó gedaan! Den volgenden Zaterdagavond was ik in het lokaal present, met een zelfgemaakte zak om er de bladen in te doen, benevens een kleine hoeveelheid wisselgeld.

Ik ontving nu een 50 Expl. van RECHT VOOR ALLEN en welgemoed vol hoop, zette ik koers naar mijn veroverings gebied, – de Hofdijkbuurt!

Een korte wandeling en ik was op de plaats waar 'k zou optreden gearriveerd en moest dus volgens het door mij opgestelde programma met het venten aanvangen. In stilte had ik mij reeds voorbereid. Ik zou roepen: “Koopt en leest RECHT VOOR ALLEN! Orgaan der sociaaldemokraten bond in Nederland! RECHT VOOR ALLEN!”

Maar toen 'k daar nu eenmaal was begaf mij den moed – of was het verlegenheid? – om te roepen.

Ik dacht zoo, als je nu begint te roepen, blijven al die mensen staan kijken, dus zou ik liever wat verder gaan, daar is het minder druk en ook wat duisterder ... Doch eenmaal dààr gekomen wilde ik roepen, maar bracht het niet verder dan het slaken van een heesch keelgeluid! Wat een man die mij daar passeerde deed vragen: wat ik verlangde!

Zoo kom ik er nooit toe, dacht ik, en weer terug naar het lokaal gaan en zeggen: “het gaat niet” dat wilde ik heelemaal niet! Dus besloot ik een stille

⁵ De Hoogstraat en Korte Hoogstraat waren toentertijd een druk bezochte winkelstraten.

zijstraat in te gaan en dààr mijn debuut als colporteur te beproeven. Deze straat, 'Almondestraat', was slecht verlicht en maar hier en daar was er een menselijk wezen te bespeuren. "En nu vooruit!" zei 'k hardop tot me zelf ... En waarlijk, het ging!

Toen nu mijn eerste roep er uit was, ging het als van zelf, ik was er door! ... Zoo luid ik maar kon liet ik nu mijn roep in die stille straat weerklinken, en wat 'n vreugde toen ik achter mij iemand hoorde roepen: "He kameraad, geef mij 's een RECHT VOOR ALLEN!"

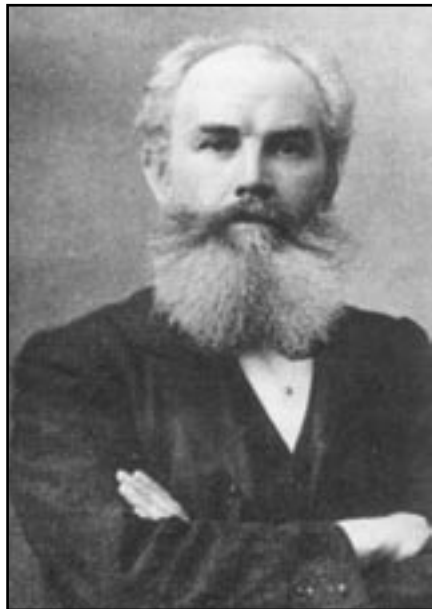
Ik was den koning te rijk met den verkoop van mijn éérste blad! Dat gaf den burger moed, om door te zetten en steeds luider klonk mijn roep, straat in en straat uit! ... Dáár werd een raam opgeschoven en een scheldende vrouwenstem riep: "Hoù je vuile smoel, leelijke rot socialist!" ... "Kom is hier a's ie durft, dan gooi 'k de pispot op je kop, lamzak!" mengde zich de stem van een jeugdige schoone daar tusschen.

Dat deed mij goed en heimelijk moest ik er mee lachen. ... Ginds stonden eenige mannen voor een herberg. Ik er op af! "Koopt en leest RECHT VOOR ALLEN!" donderde ik hen tegemoet. "Sodemieter op, met je rot krant!" ... "Verrek vuile socialist!" ... "Kom hier da 'k je 'n doodschop geef!"... en meer van zulke lieflijkheden vielen mij daar ten deel. Doch statig, langzaam, vervolgde ik mijn weg, en steeds luider klonk mijn roep!

Pats! Daarvloog een flinke steen rakelings langs mijn dierbaar hoofd, en een tweede tegen m'n rug. Ik zei niets, zag niet om, en deed, alsof er niets gebeurd was maar weer uit volle borst mijn roep hooren!

Ik had nu reeds een straat of drie-vier doorloopen, en nog maar een blad verkocht. Kom, dacht ik, nu maar in 't volle licht, ... de Hofdijk op!

Het ging veel beter, het roepen was ik nu gewend, fier liep 'k nu langzaam in het midden der straat.

W.P.G. Helsdingen
(Coll. DVS)

Dáár kwam een juffrouw om een krant en alsof het ijs nu gebroken was, kwamen er van lieverlede méér menschen die een blad van mij kochten. Nà zoo een keer of acht de Hofdijk op en af geloopt te hebben, had ik al heel wat bladen aan den man gebracht.

Ik besloot nog eens een ronde door de zijstraten te maken en dan naar het lokaal weer te keeren. In sommige dezer straten was het echter nog minder pluis dan daar straks en voor de enkele die ik daar verkocht, kreeg ik vele en welgemeende aanbiedingen om mij te verzuipen – dood te gooien of lam te slaan!

Nu zoo heel gemakkelijk zou dit niet gegaan zijn, aangezien ik nu niet bepaald bang ben uitgevallen en best in staat was, mij een paar man van 't lijf te houden.

Ook had ik direkt voor gewoonte genomen om, als ik eenige mannen of opgeschoten jongens zag, welke mij voorkwamen iets van plan te zijn, er recht op af te stevenen, hun vlak in de oogen te zien en hun mijn roep in de ooren te blazen. Dit is mij steeds gebleken een probaat middel te zijn. Doch hoewel men mij dan stilzwijgend liet voorbijgaan was ik toch steeds op mijn hoede, niet laffelijk langs achter te worden aangevallen. Ik had mijn ronde door de zijstraten gedaan en was de Rottestraat bijna ten einde, om de Hofdijk optegaan, toen één van zoo'n laf troepje, met een stuk of een scherp van een gebroken bierglas wierp, waarvan de punt door mijn flambart heen me in het achterhoofd drong, zoo dat ik het bloed in mijn nek voelde sijpelen! ... “Niets doen! Niets zeggen!” sprak ik tot me zelf, anders hebben ze er nog lol van!

En met volle kracht deed ik nogmaals mijn roep weerklinken, stapte de Hofdijk op en begon den aftocht naar ons lokaal. Onderweg dopte ik met mijn zakdoek m'n hoofdwonde en bemerkte ik dat mijn doek vol bloed was! ... Zoo arriveerde ik, juist gelijk met Helsdingen in ons lokaal en vertelde daar mijn wedervaren. Terstond waren er een aantal lieve en behulpzame meisjes en vrouwen handen, om mijn geblesseerde kop te restaureeren.

Bij het nazien mijner bladen bleek het, dat ik er zes en dertig verkocht had en mocht ik de gelukwenschen van onzen leider en veteraan colporteur: Willem Helsdingen in ontvangst nemen.

Zoo verliet mijn debuut als colporteur van RECHT VOOR ALLEN!

In den loop van de daarop volgende week vroeg Helsdingen mij:

“Wel Stranger, je hebt er nou zeker wel je buik van vol hè?”

“Van wat?” vroeg ik.

“Wel”, zei hij, “van de straat colportage.”

“Nee hoor!” antwoordde ik dapper, “Zaterdag ga 'k er weer op uit!”

“Nou dat valt me mee”, zei hij, “je bent 'n ferme jongen hoor!”... Dien Zaterdag en nog langen tijd daar na, ging ik getrouw met mijn bladen naar de

Hofdijkbuurt. En, hoewel het niet steeds voor den wind ging en ik, behalve een hoop scheldwoorden en kleine bokspartijtjes, ook nu en dan nog al eens wat men noemt, 'Mot' heb gehad, zoowel met burgers als politie, was ik in die buurt, ten laatste *ingeburgerd* en ging de verkoop daar best.

Ik had dit zoo ongeveer een maand of 6 a 7 volgehouden en was in dien tijd in nadere kennis gekomen met zekeren van Reelde. Hij was eveneens lid van den Bond en meermalen ontmoette ik hem op de huishoudelijke vergaderingen. Hij was een ontwikkeld man en naar ik meen beambte op een handelskantoor.

Nu, op zekeren dag kwam ik hem tegen en hield hij mij staande.

"Wel Stranger", vroeg hij, "ga je nog altijd colporteerden?"

"Ja zeker, elken Zaterdag!" was mijn antwoord.

"Je moet dat niet meer doen." zei hij.

"En wààrom niet?" vroeg ik weer.

"Omdat dat niks is voor jou, daar ben jij de man niet naar. Laat dat werkje nu maar eens over aan anderen die toch nooit iets voor de 'zaak' doen. Die lui vinden het mooi dat jij dat doet, ze prijzen je om je durf, maar zelf doen zij niets."

"Jawel", zei ik, "dat kan allemaal waar zijn, maar er moet toch propaganda gemaakt worden met ons blad." – "Goed en wel", zei hij, "maar laat hun het nu ook maar eens doen!... Voor jouw is er in den Bond altijd werk genoeg. We kunnen jouw best in het Bestuur gebruiken. Geef je krachten aan de organisatie, je bent jong en verstandig genoeg, het een of ander bestuurs-ambt waar te nemen. Dat zou voor jou en voor den Bond heel wat beter zijn. Denk er eens over na. Wij zien elkaar dezen week nog wel op de vergadering."

Hierna namen wij afscheid van elkaar en, hoewel het niet mijn voornemen was zijn raad te volgen, kwam dit toch telkens in mijn gedachten op. Vooral als ik dan in het lokaal al die jonge mannen zag, die zich toch óók 'Socialist' noemden, doch maar zelden iets voor de Zaak deden. Ten slotte was mijn besluit genomen.

Op den eerstvolgende Vergadering vroeg ik het woord, zei dat ik nu ongeveer ruim zeven maanden regelmatig met het blad had gewerkt en dat de z.g.n. Hofdijkbuurt nu voor de colportage door mij ontgonnen was. Daarom deed ik nu een beroep op de Kameraden, ten einde een plaatsvervanger te vinden, die mijn werk wilde voort zetten.

Daar was redelijkwijze niet veel tegen in te brengen en bij rondvraag kwam er toch een flinke jongen, die zich aanbod mijn plaats te gaan bezetten en – dit tot zijn lof gezegd – dat ruim een jaar met ijver heeft volgehouden.

Het duurde nu niet lang of ik was in het Partijbestuur opgenomen. Mijn vriend van Reelde had mij voorgesteld en was blijkbaar tevreden dat ik zijn

raad had opgevolgd. Nu, in het Partijbestuur vond ik overvloed van werk, zóó zelfs, dat bijna heel mijn leven opging in de Partij! De Partij zoog mij als het ware op! was mij alles! was mijn 'Zaak'. Heel mijn jong en vurig leven gaf ik aan en voor de 'Zaak'!

Daar was steeds zo machtig veel te doen en te organiseren! Huishoudelijke en openbare vergaderingen. Boot, en propagandatochten, meetings in de omstreken, Vlugschriften, Vakverenigingen, enz.

En men bedenke wel, dat in die dagen, *alle* werk voor de Zaak geheel belang[*e*]loos geschiedde, van betaling was dus geen sprake, wel integendeel! Het lidmaatschap en vooral dit van het Bestuur en de propagandisten, kostten offers. Offers zoowel zedelijk als finantieel. In het kort: Er waren toen nog geen *haaien* in de beweging, d.w.z: Er waren nog geen *arrivisten*!

Het was in die dagen, dat ik kennis maakte met hem, die later mijn beste, trouwste, ja ik mag zeggen mijn eenigste kameraad zou worden. Als het ware mijn Alter Ego!

Op vergaderingen en ook elders in het lokaal was mij de figuur van de 2de Partij secretaris opgevallen. 'Lambertus van Blokpoel'⁶ was zijn naam. Hij was iemand wiens leeftijd ik toen vaak probeerde te bepalen, doch kon er maar geen houvast aan krijgen. ... Oogenschijnlijk – ja vast – was hij nog jong, doch zijn gelaat – een gelaat dat ik nimmer vergeten zal! – weersprak deze jeugd. Zij die ooit in Brussel het standbeeld van 'Fr Anneessens'⁷ op de plaats van dien naam gezien hebben, kunnen zich er ongeveer een denkbeeld van vormen. Als van vader en zoon waren die gelaten een. Dit magere doorploegde gelaat, als het ware uit steen gehouwen, met de scherp sprekende oogen, die konden branden van heilig vuur. Die lange golvende haardos, gaven hem het uitzicht van een Apostel. Hij sprak, wanneer hij het woord nam, zeer langzaam als overwoog hij ieder woord, iedere zin, vooraleer hij deze over de dunne lippen liet gaan.

Doch wat hij ook zei, het was bijna altijd juist en gepast ... En wat méér was, hij bleek een man van de daad te zijn, d.w.z. nooit gaf hij een raad, of stelde hij iets voor, waarvoor hij zich zelf niet in de eerste plaats zou gegeven hebben!

Intusschen, hoewel ik in het partij-verband veel met hem in aanraking kwam, bestond er tusschen ons toch geen vriend- of innige kameraadschap. Dit lag

⁶ Hubertus van Bloppoel (1836-1917), schoenmaker te Kralingen (woonde in de Lambertusstraat) en leidende figuur in de Rotterdamse anarchistische propagandaclub 'De Vaandelwacht'. GAR Bevolkingsregister

⁷ François Anneessens (1660-1719), leidekker en gildedeken, was leider van een volksopstand in 1719, die zich verzette tegen beperkende bepalingen op de uitoefening van beroepen. Hij werd daarop terechtgesteld.

in hoofdzaak aan ons beider karakter. Ik was wat afzijdig en nog te kort in de beweging. En het bleek mij, dat ook hij iemand was, die niet zoo gemakkelijk zijn vertrouwen en vriendschap wegschonk. Het toeval zou daar echter verandering, en ons beiden nader tot elkander brengen.

Oranje-furie

We beleefden een woelige tijd. De propaganda en de agitatie voor het Socialisme werd door heel het land met kracht en ijver gedreven en opgevoerd. Doch ook de tegenstand, dien wij ondervonden – zoowel van de machthebbers, als van geheel de burgerpers – was schrikbarend! De Nederlandsche socialistische beweging heeft misschien geen méér revolutionaire en woeliger tijd gekend, dan in de jaren 1886-87. De revolutionaire golfslag en de reactie daar tegen liet ons geen oogenblik rust.

Dáár was de veroordeling van Bart van Ommeren⁸ tot één jaar eenzame opsluiting, enkel op *vermoeden* van het aanplakken eener proclamatie, waarin Willem III afstand deed van den troon, voor hem en heel zijn geslacht! Kort daarop viel het schot van den arbeider, 'Geel'⁹, gelost op den politiecommissaris Stork¹⁰ te Amsterdam, gevolg: *Acht jaar celstraf!*

Toen weer het proces ingespannen tegen Domela Nieuwenhuis wegens majesteitschennis, gevolgd door zijn veroordeeling tot één jaar eenzame opsluiting! Ook C. Crol¹¹ had in die dagen zijn proces.

In den Haag trad de politie en het leger met brutaal geweld op tijdens een meeting in 'Walhalla'. ... Dáár werd geheel het land opgeschrikt door het uitbreken en het dempen van het paling-oproer te Amsterdam, waarbij *twee en twintig* dooden vielen!¹²

Ook het uiteen ranselen der meeting bezoekers in het Volkspark¹³ en de vernieling van het bekende lokaal 'Cafe Zincken'¹⁴ te Amsterdam gebeurde in die dagen.

⁸ Bart van Ommeren (1859-1907), socialist en anarchist, in 1885 veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf wegens majesteitsschennis. Hij zat de straf van januari 1886-januari 1887 uit.

⁹ Johan Herman Geel (1854-1936), behanger te Amsterdam, schoot op 4 juli 1886 op Stork.

¹⁰ Jan Daniel Stork (1837-1894), commissaris van politie te Amsterdam

¹¹ Cornelis Croll (1857-1895), ambtenaar, later redacteur van *Recht voor Allen* tot zijn breuk met Domela Nieuwenhuis in 1890.

¹² Het palingoproer vond plaats op 25 en 26 juli 1886.

¹³ In de jaren 1886-1887 vergaderden de Amsterdamse socialisten doorgaans in het Volkspark, omdat het hen onmogelijk gemaakt werd geschikte zalen te huren.

¹⁴ Dinsdagavond 24 november 1885 werd in Café Zincken in Amsterdam een vergadering

**Onze vriend GEEL zendt uit de
gevangenis te Groningen een groet
aan alle partijgenooten; hij is met
ons in gedachten op den 1sten Mei
en vuurt allen aan, om wakker te
strijden voor hun goed recht.**

In het begin 1887 werd Domela Nieuwenhuis aangehouden en in de celgevangenis van Utrecht opgeborgen.

Kortom, geweldsplegingen, aanhoudingen en veroordeelingen van partijgenooten waren aan de orde van den dag! En bij dat alles hadden we nog de wereldagitatie en protestbewegingen tegen de schandelijk en met voordacht op touw gezette vervolgingen, gevolgd door de ter dood veroordeling der zeven anarchisten van Chicago!¹⁵

Het rommelde en roerde overal en elke dag bracht als het ware, nieuwe vervolgingen, en nieuwe veroordeelingen. De Regeering 'Heemskerk'¹⁶, met als Minister van justitie de beruchte Baron 'Du Tour van Belinckhave'¹⁷ ging [tegen] onze propaganda met grof geweld te keer!

Voor ons, die toen mede midden in den strijd stonden was het een plezier te leven! Strijd en nogmaals strijd, allerwege!

In den loop van 1886 kwam Domela Nieuwenhuis, na zijn veroordeeling in Rotterdam zijn afscheids rede houden.¹⁸ Zijn komen en gaan was die dag een ware zege-tocht. Duizenden menschen liepen, – onze liederen zingende – mee in den stoet! Men strooide bloemen op zijn weg en ook uit de vensters wierp men met bloemen.

vervolg >

van socialisten kort na de opening door commissaris Stork verboden. De volgepakte zaal werd zeer hardhandig door de politie ontruimd.

¹⁵ Op 11 november 1887 werd in Chicago een aantal anarchisten terechtgesteld, die verantwoordelijk werd gehouden voor een bomontploffing tijdens een demonstratie begin mei 1886.

¹⁶ Jan Heemskerk Azn (1818-1897) was een aantal malen eerste minister, de laatste keer van 1883-1888.

¹⁷ M.W. baron du Tour van Bellinckhave (1835-1908) was in het laatste kabinet-Heemskerk minister van Justitie.

¹⁸ Dit gebeurde op 4 juli 1886 en Domela Nieuwenhuis sprak in zaal *Verscheidenheid en Overeenstemming* aan de Scheepmakershaven over 'Hoogverraad en hoogverraders'.

Rood of Oranje?

Op Burgers en Werklieden!

allen naar het Delftsche Poort-station, waar Burger
DOMELA NIEUWENHUIS heden namiddag ten 5 uur
arriveert!

En wij, die de verhouding van het publiek alhier door en door kenden, begrepen van deze omkeer der publieke opinie ten opzichte van D.N. geen jota! ... Doch het feit was er, het Rotterdamsche volk toonde zich dien dag vol enthousiasme en riep als het ware een Hossana toe aan den Man, die het een jaar nadien zou verguizen, vervloeken, en als men gekund had, gesteenigd hebben! Ik kwam nu meer in aanraking met Lambertus van Blokpoel. Wij hadden, met het oog op de vervolgingen allerwege het Groepsstelsel ingevoerd. Met dit stelsel waren wij in staat al onze leden op zeer korten tijd bijeen te roepen. En dat dit noodig was zou spoedig blijken. Van colporteeren was in die dagen – begin 1887 – geen sprake meer. Ook op en na afloop van openbare vergaderingen en meetings werd nu en dan door een wachtende, opgehitste menigte herrie verwekt, waarvan het ingrijpen der politie – natuurlijk steeds ten onzen nadeele – het gevolg was.

De Pers van die dagen had – zooals ik reeds vermeld heb – stelselmatig het Koningschap tegenover het Socialisme uitgespeeld, wat tot gevolg had dat het gepeupel, daardoor opgezweept bijna ‘Oranjedol’ werd.

Men begon de onnoozelste liedjes te zingen, o.a. ‘Weg met de socialen, leve Willem III!’ en ‘Nieuwenhuis mot zakkies plakken leve Willem III!’ en nog m.a.

Nog altijd zat onze vriend D.N. in de celgevangenis te Utrecht. Doch in het begin van den zomer, begon er in zekere, z.g.n. gezaghebbende kringen een beweging te ontstaan om hem in vrijheid te doen stellen.

En daar er geruchten liepen over zijn wankelen gezondheidstoestand ging de regeering, wellicht bevreemd voor erger, er toe over hem op 31 Augustus – verjaardag der toenmalige prinses¹⁹ – in vrijheid te doen stellen.

Groot was bij deze tijding de vreugde in onze socialistische rangen. Doch de *hits pers* zweeg niet, integendeel! Het werd al langsom erger!

¹⁹ Wilhelmina (1880-1962).

In verschillende plaatsen waar D.N. nà zijn invrijheidstelling optrad, ontstond er een waar schrikbewind en Oranje furie!

Den 7de September 1887 zouden wij in Rotterdam D.N. in ons midden hebben en de feestelijke ontvangst in ons lokaal op de Ged Binnenrotte plaatsvinden.

Dat er iets broeide te Rotterdam hadden wij reeds sedert eenigen tijd bemerkt en voorzorgen tot zelfverdediging waren er dan ook genomen.

Op onze vraag aan het Hoofd commissariaat van politie werd er geantwoord, dat wij gerust konden zijn en dat de politie voor de goede orde instond en zou weten zorg te dragen!

Echter, was ons toch ter oore gekomen, dat door een groep rijke burgers geld was uitgedeeld aan de verschillende kroeghouders in de buurt van het lokaal, ten einde het opgezweepte gepeupel vrij drank te kunnen verstrekken. Doch niettegenstaande de geruststellende verklaring van het Politiehoofd,²⁰ was onze vriend Gerstman, de lokaalhouder, zoo verstandig geweest de binnenkant der vensters van het lokaal – t.z.g.²¹ aan de kant der Binnenrotte – want het was een ware glazenkast! – van planken te voorzien, zoodat bij het eventueel werpen met steenen deze niet naar binnen konden vliegen.

Toen ik mij dien avond rond 5 à 6 uur naar het lokaal begaf, was de Binnenrotte aan weerszijden van het lokaal, tot op ongeveer 200 meter, door de politie afgezet. Daarachter dromde een massa volks, die al tierende en zingende, ieder dien zij door het cordon zagen gaan, uitjouwde en allerlei lieflijke scheldwoorden achterna zond.

Nu, ik wandelde rustig naar het lokaal, waar reeds een groot aantal partijgenooten, mannen en vrouwen, aanwezig waren. Zonder diploma werd er niemand toegelaten. Een uur nadien verscheen D.N., die per rijtuig tot dicht bij het lokaal was gekomen, vergezeld van C. Crol en Willem Helsdingen.

Ook nagenoeg alle leden van de Centrale Raad waren aanwezig. Nooit zal ik den indruk vergeten, dien het aanschouwen van D.N. op ons allen maakte. Was dat onze D.N.? Die man met dat vermagerde en bleeke gelaat, geheel geschoren en geknipt? Mannen en vrouwen heb ik zien weenen, van woede en smart! ... Ik kan mij dan ook die arbeider voorstellen die bij het zien van D.N. te Amsterdam, het met tranen van woede en smart uitschreeuwde: "God...ver...domme! Is dat Nieuwenhuis!?"²²

Voortdurend kwamen er nog partijgenooten binnen en deze vertelden ons dat het politie-cordon steeds meer en meer naar het lokaal oprukte. De vrouwen

²⁰ C. Cardinaal (1819-1894).

²¹ ter zijde gelegen

²² Aldus het citaat van W.H. Vliegen, *Dageraad*, 397.

hadden de Zaal feestelijk versierd met bloemen en planten en ook om het podium waren planten geplaatst. Nu opende Helsdingen met een toepasselijk woord, en vol ontroering, de bijeenkomst en wees tevens op de agitatie die door de burgerpers tegen ons was op touw gezet. Een toepasselijk lied werd door de gemengde Zangvereniging D.N. toegezongen. Ten slotte nam D.N. het woord ten einde ons allen aan te sporen, den strijd voor Waarheid en Recht, voor het Socialisme, als wereld bevrijdend ideaal met méér moed en met alle krachten voort te zetten. Trots alle tegenwerking van de regeering en een veile pers! ... Tot zoover konden wij, ondanks het gehuil en geraas van buiten, hem nog volgen, doch nu begon er een waar, en oorverdoovend bombardement tegen de ruiten van het lokaal, waarvan er op minder dan geen tijd geen enkel meer heel was, doch gelukkig botsten de steenen af tegen de planken, voor zoo lang deze stand zouden blijven houden!

Het was ons nu duidelijk dat de politie valsch spel gespeeld had en ons als 't ware in een muizenval gelokt had ... Toen het geraas een oogenblik luwde, wilde D.N. weder het woord nemen, doch op dat zelfde oogenblik viel er van boven een grooten zwaren steen door de glazen lantaarn, die ongeveer in het midden der zaal was aangebracht! Deze steen werd gevolgd door geschreeuw en gejuich en door meerdere projectielen, die door de boven het lokaal wonende burens, uit hun vensters werden geworpen! ... Dàt deed de maat overloopen! Temeer daar verschillende van ons door de vallende scherven gewond waren. Ook van buiten, aan de straatzijde begon het bombardement met vernieuwde kracht en het gejoel der menigte en de kreten: 'Dood aan de Socialen!' 'Oranje boven!' 'Weg met Nieuwenhuis!' werd nu bepaald oorverdoovend!

Wij trokken ons nu terug naar het achter, en lagere gedeelte der zaal, waar we betrekkelijk veilig waren. Daar werd beraadslaagd, wat er ons verder te doen stond. De bijeenkomst kon natuurlijk zóó niet worden voortgezet en hier blijven was ook niet raadzaam, ja zelfs onmogelijk. Dus werd er besloten den aftocht te beginnen. Langs den kant der Binnenrotte zou zulks gelijk staan met zelfmoord, doch de achterzijde had een uitgang in de 2de Lombardstraat, recht over de Kalverstraat, die uitliep op de Botersloot.

Nu, die achterkant van het lokaal was voorzien van twee breede lage deuren. De groote hoop der betoogers wist van dien uitgang niets af en verwachtten onzen uittocht langs de voorzijde. Doch de bewoners van de Lombardstraat wisten dat natuurlijk wel en wij bemerkten dan ook alras, dat ook dáár een groote menigte bijeen was. Echter scheen men daar wat kalmer en enkel maar nieuwsgierig, ... of was het een valstrik?

D.N. die steeds zijn onveranderlijke kalmte bewaarde, zou nu met twee der minst bekende partijgenooten tot aan de stoomtram voor Schiedam vergezeld worden en van uit Schiedam per spoor den Haag bereiken. In plaats van zijn

groote flambard kreeg hij de pet van een der kameraden en, daar wij hem nu bijna niet herkenden met zijn geschoren gelaat, was het zoo goed als uitgesloten dat men hem op straat zou aanhouden. De leden van de Wapen-club traden nu naar voren, allen gewapend met een geladen revolver en de wapenstok in de hand. Zoo stonden wij met achttien man gereed, wachtend op de bevelen van onzen Vóórman, een reusachtigen smid, W. Staal²³ genaamd. Daar waren er ook onder de vrouwen, die blijk van moed en durf gaven, gewapend als zij zich hadden met sabels en dolken van de Schermclub! Echter werd hun verzocht deze ter zijde te leggen, men kon toch niet met die sabels de straat opgaan! Vriend Gerstman stond met den revolver in den vuist voor de deuren.

Nu klonk het commando van onzen Vóórman:

“Allen klaar?” “Klaar!” antwoordde wij, die wisten wat we te doen hadden.

“Nu”, zei hij, “op commando van, één, twéé, drie de hoofdkraan van den gasmeter toe!²⁴ Jij Gerstman, rukt snel de deuren open! Wij wachters vormen een cordon over de breedte van den straat, aan elken kant negen man, zoodat het volk aan weerszijden achter ons cordon blijft. Geen revolvers, als in den hoogsten nood! Dus ênkel de wapenstok, begrepen?”

“Begrepen!” klonk het van onzen kant.

“Welnu, zoodra de wacht buiten is, gaan allen snel – doch niet loopen hoor! – naar buiten, recht door de Kalverstraat en verspreiden zich op Botersloot en Singels langs alle kanten. ... Is ieder gereed?”

“Ja, ja”, klonk het gedempte antwoord van allen.

“Voorwaarts dan! ... Eén! twéé – drié!!”

Snel als de bliksem ging al het licht uit, Gerstman rukte de deuren open en wij snelden naar buiten en dreven de onthutste en verschrokken menigte vol ontzag voor onze wapenstokken achteruit! ... Oogenblikkelijk stroomde de Zaal leeg en, vóór de massa eigenlijk goed begreep wat er gebeurde was reeds de laatste man buiten en trokken wij ons, op bevel van den Voorman, op drie rijen van zes, de aftocht dekkende terug tot aan de Botersloot waar we ons langs allen kanten, zoo snel mogelijk verspreidden.

Deze uittocht had waarschijnlijk geen tien minuten geduurd, zóó snel en regelmatig was alles in zijn werk gegaan! Ik had mij bij Lambert gevoegd en samen gingen wij, na een paar straten te zijn omgelopen, zien hoe het aan de voorzijde van het lokaal gesteld was.

Wel had Gerstman bij ons vertrek de deuren gesloten, doch nu dat volkje begreep dat het vrij spel had, waren deze op een minimum van tijd opengebroken en viel die stroom van volk het in 't duister gehulde lokaal binnen. Aan de

²³ Hoogstwaarschijnlijk de smid W.A. Snelleman (1857-) GAR Bevolkingsregister.

²⁴ Om het licht uit te doen.

*Het lokaal op de Binnenrotte, voorzijde en binnen, na de oranje furie
(Coll. Gemeentearchief Rotterdam)*

voorzijde had men zulks zeker bemerkt, want ook daar waren de deuren nu door de menigte opengebroken en stroomde de benden – onder het waakzaam oog der Rotterdamsche politie! – het lokaal in, alles vernielende en roovende wat de moeite loonde om te worden meegenomen.

Lambert en ik gingen nu direkt naar het politiebureau op de Kaasmarkt, om te protesteeren tegen deze infame handelwijze der politie en tegen de woordbreuk van den Hoofdcommissaris, den Heer Cardinaal, naar ik meen.

De aanwezige commissaris zegde ons, daar dadelijk een eind aan te zullen maken. En inderdaad werd eenige tijd nadien het lokaal door de politie ont-reuimd en onder toezicht gesteld.²⁵

Den volgenden dag vernamen wij, dat D.N., C. Crol en de andere partijgenooten ongedeerd in hun woning waren weergekeerd.

Dit nu was het *begin* van wat men toen noemde: ‘de Rotterdamsche Oranje furie!’ Welke echter nog een geheel on-verwacht naspel zou hebben.

Van het bureau der Kaasmarkt komende, besloten wij, bij partijgenoot Piquet die in de Goudsche wagenstraat een herberg hield, een hartversterking te gaan gebruiken. De Kipstraat afgaande zagen we reeds in de verte een ophloop van volk de Goudsche wagenstraat afzakken en begrepen wij, dat ook daar in de buurt iets aan de hand moest zijn. En waarlijk op een pas of tien, van het Café van onzen vriend, stonden daar een achttal politie agenten, waar omheen zich een massa volk ophoopte. – Waarschijnlijk een gedeelte der bevolking van ‘t ‘Achterklooster’, en de zich daar bevindende stegen, gangen en sloppen!

Als hagelsteen vlogen de projectielen van allerlei slag over en langs de koppen der agenten tegen deuren en vensters van het Café, – in zoo verre, er nog van vensters en deuren sprake was, want alles was nagenoeg kort en klein geworpen! –

Dit alles ging ondanks de aanwezigheid der politie ongestoord voort en wel onder het waanzinnig gebrul van: “Oranje boven!” enz. In het portaal van zijn huis stond onzen vriend Piquet met opgestroopte hemdsmouwen en een

²⁵ Willem Helsdingen herinnerde zich de gebeurtenissen in 1901 ietwat anders. Hij had van tevoren commissaris Cardinaal om bescherming gevraagd. Domela Nieuwenhuis was in gezelschap van zijn zoon (waarschijnlijk Theodoor) en mr Spin gekomen. Voordat ‘het volk’ kon binnendringen was Domela Nieuwenhuis in veiligheid gebracht en waren alle versieringen (vlaggen, het vaandel, portretten en schilderijen) onder de vloer verborgen. Behalve sabels van de schermclub hadden ook revolvers tot verdedigingswapen gediend. Helsdingen had het gas uitgedraaid. “Na de deur gesloten te hebben, bracht ik den sleutel van het lokaal naar de politie, aan haar nu de zorg latend den vernielden boel te bewaren. De lokaalhouder Hegman [Stegman] had de zaak in den steek gelaten, zoodat ik hem de sleutel niet geven kon.” Helsdingen, W.P.G., ‘Korte levensschets’, *De Jonge Gids* IV (1900-1901) 655-695, 682-3.

grootte bijl in de hand. Hij was een grootte zware kerel, een reuzengestalte van ruim acht voet! Hij stond daar als een tweede 'Jan Breijdel'²⁶, alles en allen tartende te naderen!

Toen echter een welgeworpen steen tegen zijn voorhoofd vloog en hij daardoor een oogenblik van zijn quivive geraakte, schoten de agenten op hem af en, na een korte worsteling was hij overmeesterd, en bracht men hem tusschen een aantal – inmiddels aangerukte – agenten naar het politiebureau.²⁷

Van deze gelegenheid werd natuurlijk door het gepeupel onmiddellijk gebruik gemaakt, om in het huis te dringen en alles wat nog heel was kort en klein te slaan en te rooven wat bruik- en draagbaar was!

Zóó zorgde de Rotterdamsche politie voor hem, die zijn huis en eigendom verdedigde tegen een bende opgezweepte Oranje ploerten, in de jaren onzes Heeren Jezus Christus 1887!

Rotterdam begon nu voor ons Socialisten, bepaald onveilig te worden. Grote benden van het z.g.n. Oranje gepeupel liepen er rond en ieder, die maar min of meer als Socialist bekend was, werd gemolesteerd en afgeranseld! Weer andere liepen met potten Oranjeverf en hij of zij die niet voorzien was van een strik of lapje Oranje, werd door die rekels besmeurd met verf!

Wij waren een gedeelte der bende gevolgd, welke al scheldend en tierende onzen Kameraad Piquet naar het bureau vergezelde. Dáár aangekomen werden zij echter door de politie uiteen gedreven en langs Botersloot en Hoogstraat verspreid. Ons plan was op het bureau inlichtingen te vragen over wat men van zin was met onzen vriend te doen.

Toen nu de menigte verspreid was, wilden wij de Kaasmarkt oversteken, als daar juist een viertal opgeschoten lummels met een pot Oranje verf op ons afkwamen. "Hé Jongens! nòg twee die geen Oranje dragen!" riepen er een paar. "Geef ze 'n lik, Kees!" riep er een. "Oranje Boven!" riep deze, en kwam recht op mij af. "Loop naar de bliksem!" riep Lambert. Doch toen die kerel met zijn pot,

²⁶ Jan Breydel was een van de aanvoeders van de Vlaamse ambachtslieden inde Gulden Sporenslag van 1302 tegen de Franse edelen.

²⁷ "Door twee agenten van politie zijn gisteren namiddag van af de 'Hoveniersstraat' aan het politiebureau in de 'Meermanstraat' gebracht 'Jacobus Piket', oud 35 jaar, tapper, wonende aan de 'Goudsche Wagenstraat No 49' en diens huisvrouw. Beiden personen werden door eene grootte volksmenigte achtervolgd en met steenen gegooid, ten gevolge waarvan de man eene wond aan het linkeroor heeft bekomen en ten gevolge van de steenworpen over pijn in de rug klaagde. De geneesheer 'Beekhuus' inmiddels ontboden, verklaarde den toestand van den mishandelde niet gevaarlijk, waarna hij ten 7 ½ ure daarna per vigelante naar het station 'Delftsche poort' is gebracht en vervolgens naar 'den Haag' vertrokken. 'Piket' was voorzien van een dolk, die door den heer Commissaris van Politie der 3de afdeling in beslag is genomen. GAR NSA 5726 hoofdcommissaris van politie aan burgemeester, 10/9/87.

te dicht naderde naar mijn zin, drukte ik mijn twee armen tegen het lijf en gaf hem met mijn twee vuisten een boks in zijn maagstreek, dat hij al wankelende een pas of acht achteruit vloog en daar zoo lang als hij was in de goot viel en bovendien een groote gedeelte van zijn Verfpot over 't lichaam kreeg! ... Dit gaf oogenblikkelijk weer tumult en gezien de komieke situatie van dien pseudo schilder konden wij niet nalaten, in een luid gelach uit te barsten. ... Doch eensklaps werden wij beiden van achter zeer onzacht in onzen nek gegrepen en in een ommezien het politiebureau ingegooid! ... Eemaal in den gang, hoorden we de daar aanwezige agenten elkaar toeroepen: "Weer twee rooiën!"

Daarop werden wij als twee voetballen, van links naar rechts getrapt en gegooid, tot we ten slotte in een hoek van de wachtzaal tegen den muur vlogen! "We zullen jullie god verdomme wel klein krijgen, rood gespuis!" riep een brigadier, "fouilleert ze, en gooit ze in het hok tot de commissaris komt!"

De buit viel mee, twee wapenstokken en twee revolvers!

"Ha, ha!" riep de brigadier. "Wacht maar mannetjes, daar zul je van lusten!"

En op – een, twee, drie – werden wij ieder in een vuil en vunzig riekend hok geworpen.

Het was er zoo donker dat men geen hand voor den oogen zien kon. ... Eindelijk stootte ik na lang tasten tegen een soort bank, waarop ik mij kon neerzetten en nadenken over den veredelenden en beschavenden invloed die er uitging van ons politiekorps en onze vaderlandsche pers op het Nederlandsche volk!

Na daar zoo een geruimen tijd gemediteerd te hebben, werd de deur open geworpen en een agent riep heel vriendelijk en uiterst beleefd: "Komt 'r G.v.d. uit! ... Je mot bij de commissaris kommen!" Een gang, een paar deuren, en ik stond in het bureau van den Ondercommissaris. Even later werd tot mijn grote vreugde Lambert op de zelfde wijze binnen geloodst. Wij wisselden een oogslag met elkaar en wachtten op de dingen die zouden komen. Na eenige oogenblikken zag de politie-man ons eens scherp aan, waarschijnlijk had hij zoo juist het rapport over onze aanhouding doorloopen.

"Zoo", zei hij, "dat zijn jullie dus?"

"Ja mijnheer ... dat zijn wij!" antwoordde Lambert heel flegmathiek.

"Zóó, zóó", zei hij weer, "jullie hebt je verzet tegen de politie en zijt in het bezit bevonden van revolver en wapenstok. Zóó, zóó! ..." Nu volgden de gebruikelijke vragen omtrent, naam, ouderdom, beroep enz. enz. Ik gaf mijn leeftijd op en luisterde benieuw[d] toe, hoe oud mijn vriend Lambert wel zou zijn, 24 hoorde ik hem zeggen, en was tevreden dit te weten zonder het hem gevraagd te hebben.

Na eenige nota's gemaakt te hebben, hernam de Commissaris: "Jullie erkent dus verzet gepleegd te hebben, en opstand tegen de politie?"

“Heelemaal niet mijnheer.” antwoordde ik. “Wij waren hier op de Kaasmarkt, toen een troepje kerels ons met die vuile oranje verf wilde besmeuren. We hebben een van die kerels een opstopper gegeven, doch meteen werden we door uw agenten vastgegrepen en hier binnen *gegooid*.

Bovendien moeten we een klacht indienen tegen uw agenten wegens mishandeling, waarvan wij het slachtoffer zijn geweest.”

“Praatjes”, zei hij, “hier worden geen menschen mishandeld! ... Bovendien, jullie zijn dragers bevonden van revolvers en wapenstukken, dus heb je al in de eerste plaats een procesverbaal, wegens het zònder toelating dragen van wapens! ... Met welk doel, had je die wapens bij je?”

“Met het doel ons leven te verdedigen”, zei Lambert. “Wij zijn Socialisten en u weet zoo goed als wij dat de politie oogluikend heeft toegelaten, dat het schorremorie dezen avond ons lokaal heeft bestormd en vernield en het op ons leven gemund had. Daarom hebben wij de voorzorg genomen ons te wapenen, om in geval van nood ons te verdedigen.” ... “Ja”, zei de commissaris na eenige aarzeling, “dat is een kwestie die opgehelderd moet worden, daar moet een vergissing hebben plaats gehad, want zóó iets, is bijna ongelooflijk!” Terwijl hij sprak kreeg zijn gelaat een mildere uitdrukking, ik kreeg de overtuiging dat, als dèze ambtenaar het bevel bij ons lokaal gevoerd had, er veel anders zou gelopen zijn. ... “Doch in ieder geval”, sprak hij, “niemand heeft zonder toelating het recht vuurwapens bij zich te dragen en daarom alleen zijn jullie reeds strafbaar. ... Hoe kom je aan die revolvers, waar heb je die vandaan?”

“O, die heb ik twee maanden geleden in den Haag gekocht, in de Passage”, loog ik snel.

“Zóó, en jij?” vroeg hij aan Lambert.

“Ik ook”, zei deze, “we hebben ze daar samen gekocht.”

“Nu, we zullen dat wel onderzoeken”, sprak hij, terwijl hij belde. ... Na eenige oogenblikken verscheen er een majoor van de politie.

“Majoor!” zei hij, “je kunt die menschen vrij laten ... langs het Stadhuis. ... En jullie zullen later wel van de zaak hooren, de wapens blijven hier.” ... De majoor maakte aanstalten om ons buiten te loodsen, toen Lambert naar voren kwam en vroeg: “[Mijnheer, even voor wij hier zijn binnen *gegooid* is onze partijgenoot Piquet uit de Goudsche Wagenstraat hier door de politie binnengebracht. De man heeft absoluut niets misdaan, énkél zijn goed recht als burger verdedigd. Bovendien is heel zijn zaak verwoest en geplunderd! Kan hij met ons meegaan?”

“Neen!” antwoordde de Commissaris. “Er zal aan dien man niet het minst leed geschieden, maar hij is nog véél te opgewonden, en in zijn eigen belang en veiligheid is het beter dat hij nog een paar uur hierblijft. Als hij straks wat kalmer is, kan hij onder politie geleide naar huis gaan! ... 't Is goed, majoor!”

“In orde!” zei deze en bracht ons langs een omweg van gangen naar een uitgang op de Hoogstraat, en liet ons daar gaan. Het was intusschen ruim 11½ geworden en wij besloten dus huiswaarts te gaan.

“Die revolvergeschiedenis kan nog wel een staartje hebben!” zei Lambert.

“Nou, we zullen zien”, zei ik. “In elk geval heb ik er nog een stuk of vier thuis, dus zijn we toch niet zonder.”

Dat kwam zóó: Ik was als secretaris van onze wapenclub, gelast geweest, een partij revolvers te bestellen, bij de firma “Libertas”, in den Haag. Deze firma had regelmatig een annonce in RECHT VOOR ALLEN. Doch deze firma naam, was maar camouflage, want in werkelijkheid werden die wapens ons door den Centralen Raad bezorgd. Echter, de aansprakelijke man in deze was: Willem Hubertus Vliegen, de Hooggeachte en gewezen Wethouder van Amsterdam, en nog ‘geacht’ lid der eerste Kamer!²⁸

In elk geval, de zending kwam in ons lokaal toe. Doch wat moeite en last ik gehad heb, om geheel die wapenvoorraad in mijn oudershuis weg te moffelen, tot er nu en dan van verkocht werden, is licht te begrijpen!

Een Onverwacht Naspel

De uitspattingen van het opgehitste volk gingen nu elken avond – tot groote vreugde der pers ridders van allerlei kleur – geregeld voort. De politie greep niet in! De reactie jubelde! ... Overal, waar men wist of dacht dat een socialist woonde, – of ook op bloote aanwijzing van den een of ander – werd alles stuk geslagen, of de vensters met steenen gebombardeerd! Wee hem of haar, die min of meer bekend, zich ‘s avonds op straat waagde. Hij of zij werden onmeedoogend door het gepeupel mishandeld. Als dit met het groene hout gebeurde kan men zich indenken wat wij, door heel de stad bekende propagandisten, te verduuren hadden. Er ging dan ook bijna geen avond voorbij of ik en andere kameraden moesten slag leveren tegen die benden!

Daar moest tot iederen prijs een eind aan komen, kost wat kost! Daar onze *Leiders* Helsdingen en Gebing het hazenpad gekozen²⁹ hadden, en rustig in den

²⁸ Volgens Jos Perry (*De voorman. Een biografie van Willem Hubert Vliegen. 1862-1947* (Amsterdam 1994) 64-65) bestelde Vliegen pas in 1888 wapens in Maastricht. Hij was sinds september 1887 lid van de Centrale Raad.

²⁹ *Het zij verre van mij, hun van angst of lasheid te beschuldigen, Integendeel! Lafheid was Helsdingen vreemd, en vrees kende hij niet! Dat heeft hij door zijn optreden in woelige dagen als leider en als propagandist genoegzaam bewezen. Daar hij echter in zijn huis zelfs niet veilig meer was, had hij de raad van F.D.N. opgevolgd en met zijn vrouw en 6 of 7 kinderen voor eenigen tijd naar den Haag vertrokken. Ook Gebing verkeerde in het zelfde geval. Men denke dus hierbij niet aan vrees of lasheid hunner zijdsch. Hun staat van dienst bewijst terdege het tegendeel.*

Haag de kat uit den boom zaten te kijken, besloten Lambert en ik integrijpen! Door middel van ons groepen stelsel werden nu de meest militante onder ons verwittigd, dien avond bij een te komen, op het weiland achter de toenmaligen Beukelsdijk, een toen gansch afgelegen en verlaten oord. En dáár in alle stilte kwamen er een zestig tal der onzen bijeen. Er werd besloten ons den volgende avond, zoo schunnig en onkennelijk mogelijk aan te sluiten bij de Oranje benden. Wij zouden dan, onder voorwendsel dat het socialisten waren, bij de burgerij, Winkeliers enz. de ruiten ingooiën. Als herkenningwoord werd den naam van onze Wapenclub gekozen, nl: Nihil.

Stil en elk op zich zelf, zoo als we gekomen waren, begaven we ons langs verschillende wegen huiswaarts.

Den volgenden avond waren we zoo onkennelijk mogelijk toegetakeld, in groepjes al wandelend en versierd met de geliefde Oranje strik of lint, op de Kipstraat aanwezig.

Na een poosje daagde een groote bende van het 'Achterklooster' komende de Kipstraat op.

Successievelijk sloten wij ons aan, zorg dragend niet allen bijeen te zijn. En nu ging het al zingende: "Weg met de socialen, enz", verder stadswaarts in. Wij waren allen goed voorzien van de noodige projectielen. Zoo ging het de Grootte Markt over, naar West Nieuwland, Blaak, Vischmarkt, Binnenweg, Kruiskade, tot zelfs Stationsweg! Overall zongen wij om het hards[t] mee, en waar het ons leek, roepende: "Hier jongens! dáár woont nog zoo'n vuile socialist!" en dan *boem!* de ruiten in! Winkels, nette burgerhuizen, deftige rentenierswoningen, allen moesten het ontgelden. Nu begonnen *Wij* eerst plezier in de zaak te krijgen! De politie liet ons nog steeds gerust. Doch men kan licht begrijpen, dat het klachten begon te regenen op het commissariaat.

De volgenden avonden was het opnieuw het zelfde spel, doch ten laatste begon de politie wat meer daadwerkelijk in te grijpen en werden wij hier en daar gechargeerd. Maar, hier verjaagd, kwamen we een paar straten verder weer bijeen en overall vlogen onze projectielen door de vensters van de niets vermoedende en gegoede burgers! Doch, toen wij ook de ruiten van de ons vijandige Dagbladen niet ontzagen en deze van de groote Magazijnen, Kantooenen en Hotels den zelfden weg gingen, ja zelfs onze projectielen in de salons van den heer Hoofdcommissaris op bezoek kwamen, was het geduld ten einde! De geheele politie macht als ook de Mariniers werden nu gemobiliseerd en op de benden losgelaten!

Wij merkten al ras dat het spel ten einde liep en onder het geroep hier en daar van: "Nihil! ... Nihil!" verlieten de onzen, den een na den ander, de bende. Wij lieten het nu aan de oranje-klianten over de slagen van de politie en mariniers in ontvangst te nemen.

Den volgende dag was heel de beweging dood gebloed en was er geen sprake meer van de uitpattingen van het z.g.n. Oranjevolkje.

Toch hebben zij in die vijfdaagsche furie hun hart terdege opgehaald en zich den naam van 'Rotterdamsche Steenengooiërs' waardig gemaakt!

Ongeveer drie weken later was ons lokaal weer nagenoeg geheel hersteld en vond de eerste Openbare Vergadering nà de furie plaats.

De spreker van dien morgen was W.H. Vliegen met het onderwerp: "*Rinkelende argumenten.*"

Nu de gemoederen weer tot rust waren gekomen, ging onze propaganda meer intensief als ooit te voren!

En trots furie en vervolgingen was ons ledental in korten tijd snel toegenomen. Tusschen Lambert en mij was nu voor goed het ijs gebroken en uit onze saâm doorbrachten wederwaardigheden ontstond er nu een hechte en sterke vriendschapsband. Toen eenige jaren nadien wij de her-uitgave van DE ANARCHIST op ons hadden genomen en wij beiden daar als het ware de ziel van vormden, heb ik honderde malen, en vele nachten, met hem op zijn zolderkamer doorgebracht. Dan zaten wij aan zijn laag schoenmakerstafeltje te werken voor ons geliefd orgaan!

Hoe vaak heb ik in later jaren, wanneer ik bij dien anderen Anarchist-Schoenmaker, drukker en schrijver, Jean Grave³⁰ in de rue Mouffetard te Parijs, mede aan zijn lage werktafel was gezeten, terug gedacht aan mijn eenzamen en oprechte trouwen vriend Lambert, die dáár in het vèrre Holland, den strijd voor ons ideaal onvermoeid en onbezweken voortzette?!

Hij was een doortastende, zwijgende kracht. In veel wat wij samen doorworsteld hebben en, – waarvan 't nòch noodig, nòch raadzaam is, de sluier der vergetelheid op te heffen,³¹ was hij steeds mijn stille, voorzichtige en moedige kameraad.

Zijn vriendschap, is mij een zegen, een weldaad geweest. Zijn raad in vele gevallen was mij een leiding, en soms een openbaring. Dit was mèèr dan Vriendschap, stond hòdger als bloedverwantschap, want het was verwantschap van den geest! Zoolang hij leefde is deze blijven bestaan, tot een langdurige ziekte en een smartelijke dood hem aan de beweging en mij ontrukte. Zijn aandenken blijft mij eeuwig bij, en nooit! nooit, zal ik mijn trouwen en moedigen Lambert vergeten!

³⁰ Jean Grave (1854-1939), Frans anarchist, uitgever en redacteur van diverse bladen.

³¹ Waarschijnlijk doelt Honig hier op de jaren 1898-1900. Zie daarvoor het nawoord § 8.